

učil le za šolo in šolsko spraševanje; učil in gojil jih bodem le za življenje. Pri podučevanju v književnem jeziku, ne bom tirjal samo suhih vodil, temuč gledal bom le bolj na to, da se otroci vadijo prav govoriti in pisati. Tako bodem delal tudi pri številjenji in vseh drugih naukih. 4) Izobraževal pa bodem tudi samega sebe. Za vsako šolsko uro se bodem pripravil, da nikoli ne pridem nepripravljen v šolo. Rad bodem bral dobre knjige in časopise, in nikoli ne bom zamudil nobene prilike, kjer bi mogel kaj pridobiti za svojo duševno hranilnico. 5) Se bodem skerbno varoval, da ne bom postal mlačen v svojem stanu. Iz mlačnosti izvira cela versta hudih napak in brezvestnih hudobij v vsakem stanu. 6) Se ne bodem pečal z ljudmi, ki nimajo dobrega imena. Vedno mi bo pred očmi stari slovenski pregovor, ki pravi: „Kdor se druži z mokrim bratom, ne bode dolgo suh“.

Podučno berilo za mladost.

XIV.

Naravoslovje.

(Dalje.)

2. Posebne lastnosti. Take znamenja, ki jih nimajo vse stvari in po katerih se tedaj stvari poznajo in ena od druge razločujejo, so posebne lastnosti. Taka lastnost je

a) zveza v obliki. Stvari, ki se ne dajo lahko razkrojiti, so terdne ali okrenjene, p.: kamenje, rudnine (živo srebro ne), lesovje, papir, slama, volna i. t. d. Tem stvarjem nasprotne ali tekoče stvari so: voda, vino, ol, volje i. t. d.

Druge stvari so raztegljive in se dajo tudi stiskati p.: zrak, sopar i. t. d. Terdne stvari so ali terde, mehke, vlečljive (elastične), raztegljive, šibke i. t. d. Terde stvari so p.: železo, marmelj, zlahtni kamni, steklo i. t. d. Mehke stvari so p.: vosek, vlažna ilovica, maslo, testo, loj i. t. d., ker se lahko delajo iz njih poljubne podobe. Vlečljive stvari so p.: gumilastika, napete strune, volna, žima, ker se dajo zelo stisniti, in zopet odjenjajo, ko se spustijo. Raztegljive stvari so: svinec; cin, zlato, srebro, železo. Te stvari se raztegnejo in svojo podobo spremenijo, toda se ne povernejo nazaj v prejšnjo podobo. Šibke ali pripogljive so: šibe, drat ali kovinska vlaka i. t. d., ker se dajo na več strani pripogniti, in se ne zlomijo

in ne raztergajo. Kerhko in drobljivo je p. steklo, sladkor, kreda, pečatni vosek i. t. d.

b) Moč zveze je pri nekterih stvareh zelo velika, t. j., ne dajo se lahko razdeliti, so terdne ali krepke.

c) Sprijemljivost. Ako pišeš ali risaš s svinčnikom na papir, se prijema črnina na papir, da se vidi, kar pišeš; tako je tudi s kredo. Pisanje bi se ne vidilo, ako bi se stvari ne prijemalo. Ravno taka je tudi pri malanji, tiskanji, zlatenji, srebernenji i. t. d.

d) Tek po lasovih cevčicah. Ako tanko stekleno cevčico vtaknemo v vodo, vidimo, da voda v cevčici višje stopa, kakor je zunaj. Tudi to se godi po nekaki sprijemljivosti. Ako bi stvari ne imele te moči, bi luči v svetilnicah in sveče ne gorele, ker volje in stajani loj vstajata po stenji, duši ali tohtu.

Drugi oddelek.

Nekteri naradni prikazki.

1. Voda.

Naj imenitnejša tekočina za ljudi, živali in rastline je voda. Vode pa je tudi med vsemi stvarmi naj več na svetu. Tri četerti od teže, ki jo imajo živali in rastline je voda, in tudi naj manj tri četerti zemlje je pod vodo. — Človek si z vodo gasi žejo, v nji pere, v nji se koplje, jo rabi pri kuhi in še celó za zdravilo; voda pa tudi napaja živali in moči zemljo, in daje rastlinam živeža; voda nosi po rekah, jezerih in po morji ljudi in blagó, goni mline, fužine in mnogo drugih strojev. Brez vode bi ne mogli živeti ne ljudje, ne živali, in tudi rastline bi se posušile brez vode. — Čista voda je prekovidljiva, nima barve in tudi nobenega duha in okusa; vendar pa ni nikoli prav čista, da bi ne imela kolikor toliko kaj od drugih stvari v sebi. Nekteri studenci imajo toliko rudninskih delov v sebi, da se ne morejo piti, temuč se rabijo le za zdravila. Voda iz morja ima v sebi celó različne soli, gips, apno i. t. d. Naj čistejša voda je deževnica in snežnica. Ako voda v zemlji teče po kamenji, ki se ne razpusča, je zelo čista, in je za pranje in za kuho naj pripraviša; pravimo ji, da je mehka. Ako pa voda teče po kamenji, ki se rado razpusča, je bolj ojstra, in ni tako dobra za pranje in kuho. —

Tudi voda je nekoliko, pa le malo, vlečljiva in stisljiva. Ako

zaženeš nad vodo plosčat kamen, se ne potopi precej, temuč še nekoliko po vodi odskakuje. Iz tega se vidi, da je tudi voda nekoliko elastična. Voda pa je tudi težka, zato teče iz visokih krajev v nižje. Kedar voda mirno stoji, je kakor gladina ali zerkalo. Ker je voda težka tudi pritiska na vse strani. Težo čiste vode imajo učeni za primero teže drugih reči. Kar je lažjega od vode, na nji plava; kar je težjega, pa v nji utoni; kar pa je v vodi, zgubi svoje teže ravno toliko, kolikor voda teži, ki je bila pred na tem prostoru. Voda je pa težja, če ima več reči v sebi raztopljenih. Ložeje se tedaj plava v morji in v jezeru, kakor v reki. — Kje pa se dobiva toliko vode? Ako se po hribih in gorah nabere deževnica v dolinice in luknje, iz katerih ne more odtekat, si poišče poti po razpokah po kamenji, teče skozi pesek in gorovje, in nižje kje predere zemljo in pride na svetlo, — to je vir ali studenec. Studenec teče dalje, in na poti se združujejo še z drugimi studenci, da jih je več vkup v enem teku, — to je potok. Potok se vije po dolinah in ravninah do kake večje vode, ki pobira potoke in veličastno teče — to je reka. Reka se združuje zopet z rekami in se nerašena počasi valí proti morju. Vsi potoki in vse reke male in velike tečejo naprej, in vendar se nikoli ne stečejo; vse vode hité v morje, in morje vendar ni nikoli prepolno. Kako se to godí? Voda ima tako lastnost, da puhti in se kot sopar meša z zrakom. Zrak nosi soparje sim ter tje, in jih zopet izpusča na zemljo v megli, v oblakih, v dežji, snegu, ali toči. Reke nosijo iz gorá vodo v morje, gore pa dobivajo vodo zopet iz zraka po soparjih, ki vstajajo iz morja, rek in sploh iz zemlje. V morje priteka vedno toliko vode, kolikor jo popred izpuhti; tako je tedaj vsa voda na svetu vedno na poti. Vidoma teče v morje, nevidoma se pa vzdiguje nakviško v zrak, da zopet pada na zemljo. — Neizrečeno čudno je vstvarjena voda — ta velika, velika božja dobrota.

Zraven drugih neštevilnih dobrot, ki nam jih daje voda, je čista voda tudi naj zdravša pijača, ker stori, da kri urno teče po žilah in razpira v životu mnogo slabih reči, ktere bi človeku škodovala; toda ni vsaka voda zdrava in dobra. Izvirna ali studenčna voda ali studenčnica je boljša, kakor tekoča, ktera tekoma marsiktere reči razpira in seboj nosi, kar stori, da je nezdrava. Nevarno je piti stoječo vodo, ker ima veliko škodljivih reči v sebi. Se celó

prebivati ni dobro blizo plitvih stoječih vodà in mlak, ker iz njih vstajajo gnjile soparice in zrak spridujejo.

Kratkočasnica.

Učitelj: Povej, Anžek, ktere besedne plemena so v tem le stavku: „Kdor se pretepa in krade, ga zvežejo in kaznujejo“!

Učence: — „pretepa“ in „kaznujejo“ so občutljivi členki ali médmeti, — „krade“ je prisvojitnik, „zvežejo“ pa vezni členek.

Novice.

Iz pilberške okolice dné 8. sušca. Štantetov-Šentviški. — Z radostnim srcem te, „dragi Tovarš“, prebiram; sosebno sta me dopisa iz ptujske okolice in iz pod Verha zdramila, da tudi nekoliko o dotičnih zadevah spregovorim. Č. g. France Vučnik je za se in svoje verstnike mirno pa resno overgel vse natočevanje od strani mladih g. g. podučiteljev zoper nje iztrošeno. — V nekem mestu na Koroškem sta bila zaporedoma dva podučitelja postavljena. Pervi je s službo zapustil tudi nekoliko dolgov, kajti mu so bile pivnice veliko prijetniše mimo učilnice, — smodke, ker jih je mnogo eu dan popalil, v celém letu vender le cenejše od „Učiteljskega Tovarša“. Nja nastopnik ima ravno iste dohodke; ali on ne zabreda ne le v dolgove, ampak je poplačal celó prejne, in si je že tudi nekoliko penenezv privaroval. In kako ravna ti poštenjak? Morda vseskozi v svoji sobi čepi? Morebiti si nikakor kaj ne privosči? Kaj pa da! On je čedno oblečen, značajnega vedenja, je viditi pri vsaki pošteni družbi, si omišluje potrebne knjige, pa tudi izposojuje, ter jih marljivo prebira. On si ne isče časti in veljavnosti po pivnicah, v prešerni obleki in v nepotrebnih prenapetih čenčarijah, ampak le v vestnem spolnovanju svojih dolžnost; zategadelj ga pa tudi vse mnogo časti. Torej je vse na sicer kratki pa vele pomenljivi besedi „kako“.

Prav je in znamenje napredka, če se tudi srenjčani ozirajo na šolo — ognisče omike, kakor v serce sega šola nekemu prebrisanemu srenjčanu iz pod Verha, kateri piše, da bi svoje starejše otroke raji v šolo pošiljali, ako bi se čas podučevanja predrugečil. Naj mi bo dovoljeno, po lastni skušnji o tej reči kaj naznaniiti. Bila mi je začasno v skerb zročena duhovnija, čigar faranom je veliko več mar bilo za neumno žival, kakor pa za ljube otročice. Štela je duhovnija 1300 duš, otrok je pa komej 30 v šolo hodilo. Prepričan, da na pridni obiskavi šole je omika in napredek izbrazžovanja, si na vse moči prizadevam in o vsaki priliki farane opominjam, otročice marljivo v šolo pošiljati; ali vse je bilo prazno slamo mlatiti. Že mi serce vpada, kar g. učitelja poprosim, naj mi okolisčine faranov razjasni. Zvedšemu, de faranom paša brani otroke v šolo pošiljati, se mi naenkrat kot v tmi luč zablisi. „Predrugečiva, rečem učitelju, šolski čas. Morebiti bo bolje, in sicer poskusiva takole: „Poduk naj bo le pol-dnevni; predpoldne od 10 — 12 naj hodijo novinci ali početniki v